

KAMU HARCAMALARI VE MALİ ALDANMA İLİŞKİSİ¹

Mahmut Küçüköğlü²- Hacı Yunus Taş³

² [ORCID ID: orcid.org/0000-0002-8286-6929](https://orcid.org/0000-0002-8286-6929)

³ [ORCID ID: orcid.org/0000-0003-3163-9416](https://orcid.org/0000-0003-3163-9416)

Öz

İkinci Dünya Savaşı'ndan günümüze kadarki süreçte kentleşmenin artmasıyla birlikte sosyal ve toplumsal ihtiyaçlar önemli ölçüde artmış ve demokratik ülkelerde sosyal devlet anlayışı gereği devletlerin yapması gereken harcamalar da artış göstermeye başlamıştır. Dolayısıyla, kamunun ekonomik faaliyetleri genişlemiş ve maliye politikasının aracı olan kamu harcamalarının yapılması ve yönetilmesi önemli bir konu haline gelmiştir. Mali Aldanma Kavramı, vergi mükelleflerinin ve vatandaşların devletin yapmış olduğu kamu harcamaları neticesinde kendilerine sunulan mal ve hizmetlerin gerçek maliyetini tam ve doğru olarak hesaplayamamalarıdır. Vatandaşların gereksiz görülebilecek mal ve hizmetlere olan taleplerinin sürekli artması, devletin yeterli vergiyi toplamadığı halde vatandaşları memnun etmek için kamu harcamalarını aşırı şekilde arttırması sonucunu doğuracak, bu durum mükelleflerin ve vatandaşların kamu idaresinden memnuniyetlerini arttırmakla birlikte sonuçta tüm toplumu olumsuz etkileyen uzun vadeli büyük ekonomik sorunlara neden olacaktır. Mali Aldanma aynı zamanda politik yönden de olumsuz sonuçları ortaya çıkaracak, bilinçsiz seçmenlerin siyasal tercihlerini de gerçekçi olmayan bir anlayışla etkileyerek normal şartlarda uygulanması gereken ve kamu maliyesinin olumsuz etkileneyeceği popülist politikaları uygulayacak olan partilerin iş başına gelmesine neden olabilecektir. Bu çalışmada, maliye politikasının araçlarından biri olan kamu harcamaları politikasının bölgesel ve ulusal kalkınmaya gerçek manada hizmet etmesinin ve kamusal kaynakların etkin ve verimli şekilde kullanılmasının önemi üzerinde durulacak ve mali aldanma kapsamında vergi aldanması, harcamaya aldanması ve borç aldanması gibi kavramların açıklaması yapılarak mali aldanmanın topluma, ekonomik yapıya ve bireylere olan olumsuz etkileri üzerinde durulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Kamu Harcamaları, Kamu Harcamalarının Etkinliği, Mali Aldanma, Vergi Aldanması.

Atf için:

Küçüköğlü, M. ve Taş, H. Y. (2022). Kamu harcamaları ve mali aldanma ilişkisi. *HAK-İŞ Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, 11(31), 263-276.

¹ Bu Çalışma 26.06.2021 Tarihinde Gerçekleştirilen "Gap 7.Sosyal Bilimler Kongresin" de Sunulan Bildiri Esas Alınarak Hazırlanmıştır.

² Dr. Öğr. Üyesi,Yalova Üniversitesi, İİBF, İktisat Bölümü,E-Posta: mahmut.kucukoglu@yalova.edu.tr

³ Prof. Dr. Yalova Üniversitesi, E- Posta: yunustas@yalova.edu.tr

RELATIONSHIP OF PUBLIC EXPENDITURES AND FINANCIAL DECEPTION

Abstract

With the increase in urbanization in the period from the Second World War to the present, social and social needs have increased significantly and the expenditures that must be made by the states in democratic countries have begun to increase. Therefore, the economic activities of the public have expanded and the making and management of public expenditures, which is a tool of fiscal policy, has become an important issue. The Concept of Financial Deception is the inability of taxpayers and citizens to fully and accurately calculate the real cost of goods and services offered to them as a result of public expenditures made by the state. The continuous increase in the demands of the citizens for goods and services that may be deemed unnecessary will result in the state not collecting enough tax, but excessively increasing public expenditures to satisfy the citizens, this situation will increase the satisfaction of the taxpayers and citizens from the public administration but will eventually cause long-term economic problems that negatively affect the whole society. . Fiscal Deception will also have negative political consequences, affect the political preferences of unconscious voters with an unrealistic understanding, and may lead to the election of parties that will implement populist policies that should not be implemented under normal conditions and that will negatively affect public finances. In this study, the importance of public expenditures policy, which is one of the instruments of fiscal policy, to serve regional and national development in a real sense and to use public resources effectively and efficiently will be emphasized. negative effects on the economic structure and individuals will be emphasized.

Keywords: *Public Expenditures, Effectiveness of Public Expenditures, Fiscal Deception, Tax Deception.*

GİRİŞ

İktisat tarihinde üzerinde en çok durulan konulardan birisi de ekonomide devletin rolünün ne olması gerektiği ile ilgilidir. Bu konuda Klasik iktisatçılar ile Keynesyen görüşü benimseyen iktisatçılar farklı görüşlere sahiptirler. Klasik iktisatçılar ekonominin her zaman görünmez el sayesinde tam istihdam seviyesine kendiliğinden gelebileceğini savunurken Keynesyen iktisatçılar ise ekonomilerin eksik istihdam seviyesinde de dengeye gelebileceğini bu nedenle de görünmez elin geçersiz olduğunu ve devletin görünen el yoluyla ekonomiye müdahale etmesi gerektiğini savunmaktadırlar (Aydın ve Gül, 2020, s.52).

Günümüzde ekonomideki birçok sorunun maliye politikası araçları yardımıyla çözülebileceği kabul edilmektedir. Bu araçların içerisinde en etkin olanlarından birisi de kamu harcamalarıdır. Kamu harcamaları aracılığıyla ekonomideki kaynakların en etkin olacağı alanlara tahsis edilmesi, arz ve talepten kaynaklanabilecek dengesizliklerinin giderilmesi, toplumda adil bir gelir ve servet dağılımının sağlanması gibi önemli görevlerin kamu harcamaları yoluyla yerine getirilebileceği ifade edilmektedir (Gözen v.d,2022, s.93).

Ekonomide kamu kesiminin büyüklüğünü ortaya koyan önemli değişkenlerden birisi de kamu harcamalarının büyüklüğüdür. Sermaye stokunda artış sağlaması ve kaynak dağılımında etkinliği sağlayarak milli gelirin artmasını sağlayan kamu harcamaları aynı zamanda özel sektörün verimliliğini de arttırmaktadır (Oktayer ve Susam, 2008, s.148).

Kamu harcamaları; eğitim, sağlık, altyapı, yatırım, sosyal güvenlik ve savunma hizmetleri ve Ar-Ge faaliyetlerinin artmasını sağlama amacıyla yapılmaktadır (Esen, Farahmand v.d., 2020, s.220).

Devletin gerçekleştirmiş olduğu kamu harcamaları, hem devletin devamlılığını sağlayabilecek faaliyetleri yapmak amacıyla, hem de kıt kaynakların etkin dağılımının sağlanması bakımından maliye politikasının önemli bir aracı olarak kullanılmaktadır (Akalın ve Ünüvar, 2020, s.308).

Kamu harcamaları devletin piyasadan doğrudan doğruya mal ve hizmet alması şeklinde gerçekleşmemekte, bazen de satın almaksızın ekonominin kaynaklarının toplumun belli kesimlerine satın alma gücü oluşturmak şeklinde de gerçekleşebilmektedir (Erasa ve Andıç, 2017, s.127).

Toplumun devletten beklentilerinin artması ve küresel gelişmelerin neticesinde kamu harcamalarının artış göstermesi devletin ekonominin kaynaklarını en düşük maliyet ve yüksek fayda ile kullanması gerektiğini göstermektedir. Az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin büyük bir kısmında maliyetlerin yüksek olduğu, verimli olmayan proje yönetimi ile altyapı yatırımlarında ve kamu kesimi kaynaklarının kullanılmasında etkinliğe uyulmadığı görülmektedir (Gülşen ve Çiçek, 2018, s.110).

Kamu harcamaları azaltılarak ekonomide devletin rolünün olabildiğince azaltılması, ekonomideki vergi yükünün de azalmasına neden olacak ve eko-

nomik kaynaklar daha etkin faaliyet gösterebilen özel sektör tarafından kullanılabilir ve ekonomik büyüme de daha hızlı sağlanabilecektir. Keynes'in ekonomi politikalarını benimseyen iktisatçılar ekonomik büyümenin kamu harcamalarının artması suretiyle gerçekleşebileceğini savunmakta, karşı çıkanlar ise kamu kesiminin kaynakları verimsiz kullandığını ve hükümetlerin seçim kazanmak amacıyla kaynakları uzun vadeli verimli harcamalar yerine kısa vadeli harcamalar için kullanacaklarını ifade etmektedirler (Ökde ve Bülbül, 2019, s.308). Ekonomide kaynaklar kullanılırken özel fayda sağlama amacı yanında ulusal ekonominin tümünü etkileyecek şekilde projelerin yürütülmesi en uygun kaynak dağılımının sağlanması açısından önemlidir.

Kamu kaynaklarının kullanılması konusunda karar alma merciinde olan hükümetlerin ölçsüz şekilde ve kamu kaynaklarını sorumsuzca kullanması, kamu harcamalarının etkinlik ve verimlilik kavramları ihmal edilerek yapılması, siyasi yozlaşmayı önemli bir sorun olarak ortaya çıkarmaktadır. Kıt olan kamu kaynaklarının rasyonel olmayan, siyasilerin özel çıkar hesaplarını ön planda tutarak kullanılması toplumun devlete olan güvenini zedelemekte, bütçe açıklarının ortaya çıkmasına ve kaynakların israf edilmesi nedeniyle ekonomik istikrarsızlığın ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

Az gelişmiş ülkelerde daha yaygın olduğu düşünülen ve tüm devletlerde farklı oranlarda ve şekillerde ortaya çıkan siyasi yozlaşma "kamunun imkânlarının ve yetkilerinin özel fayda sağlama amaçlı kullanılması" şeklinde tanımlanabilmektedir (Taşar, 2006, s.347-350).

Tüm ülkelerde mali sistemin en önemli iki unsuru vergiler ve kamu harcamalarından oluşmaktadır. İktisat Politikalarının başarısı bu iki maliye politikası aracının uyumlu bir şekilde uygulanmasının yanında vatandaşların algı düzeyine de bağlı olmaktadır. Vergilere, gelirleri azalttığı için özel tüketimleri azaltıcı etkisi nedeniyle mükellefler tarafından direnç gösterildiği bir gerçektir. Ancak kamu harcamalarında toplumsal yararın, etkinlik ve verimliliğin ön planda tutulması bu direnci zayıflatabilecek en önemli unsurdur.

Ekonomi psikolojisi bakımından kamu hizmetlerinin toplum tarafından olumlu şekilde algılanması için en önemli faktör vatandaşın devlete güven duymasıdır. Vatandaş ve mükelleflerin devlete bağlılık hissetmesi ve güven duyması ekonomik büyüme ve kalkınmanın en önemli şartıdır.

Devlet kurumuna güven sağlamanın yolu kurumsal kalitenin yükseltilmesinden geçmektedir. Ayrıca kamu harcamalarının olumlu algılanmasını sağlayacak faktörlerden birisi de devletin adalet ilkesine uygun hareket ettiği düşüncesidir. Vergilerin ve kamu harcamalarının topluma adaletli şekilde dağıtılmadığı düşüncesi, toplumda güçlülerin korunduğu algısı maliye politikalarının uygulama başarısını azaltabilecektir (Demir, 2009, s.211).

Mali aldanma kavramı, devletin etkinlik ve verimlilik konusu yeteri kadar dikkate alınmadan, vatandaşların ölçsüz tercihlerine istinaden onlara sunulan mal ve hizmetler neticesinde, vatandaşların kamu harcamalarından elde ettiği fayda ile kamusal mal ve hizmetlerin kendilerine olan gerçek maliyeti-

nin (vergi fiyatı) tam olarak algılanamaması olarak ifade edilebilir. Mali aldanmanın vatandaşlar tarafından farkına varılamaması ve devlet tarafından sınırlandırılmaması, kamu gelir ve harcamalarında israf ve verimsizliğe neden olacak ve kamu mali yönetiminde önemli sorunları ortaya çıkaracaktır.

1. Kamu Harcama Türleri ve Etkinlik Sorunu

Kamu harcamaları, toplumda bir arada yaşayan bireylerin birlikte yaşamaları neticesinde ortaya çıkan toplumsal ihtiyaçların karşılanması amacıyla devlet tarafından yapılan harcamaları ifade etmektedir (Atgür,2020:898) Bireylerin devletten beklentilerinin sürekli olarak artış göstermesinden dolayı sağlık, eğitim sosyal güvenlik, yatırımlar, ulusal güvenlik, faiz ödemeleri, altyapı ve üstyapı çalışmaları nedeniyle devlet kamu harcamalarını arttırmak zorunda kalmaktadır (Zabun, 2020, s.294).

Kamu harcamaları sınıflandırılırken idari, fonksiyonel ve ekonomik sınıflandırma şeklinde üç başlıkta ele alınmaktadır. İdari açıdan yapılan sınıflandırmada ödeneklerin dağıtımında harcama yapan kuruluşlar dikkate alınmakta ve hangi kuruma ne miktarda ödenek ayrıldığı görülebilmekte, ancak hangi hizmete ne kadar ödenek ayrıldığı görülememektedir. Fonksiyonel sınıflandırma bu eksikliği gidermek amacıyla yapılmaktadır. Ödenekler eğitim, sağlık, savunma, ulaştırma, çevre gibi hizmetler esas alınarak sınıflandırılmakta ve yapılan harcamalar ile elde edilen sonuçlar izlenebilmektedir. Ekonomik sınıflandırmada ise, kamu harcamaları cari harcamalar, yatırım harcamaları ve transfer harcamaları şeklinde sınıflandırılmaktadır. Kamu harcamalarının sınıflandırılmasında daha çok ekonomik sınıflandırmaya yer verildiği görülmektedir. Cari harcamalar genel devlet faaliyetlerinin yürütülmesi için yapılan eğitim, sağlık, savunma, bakanlıkların giderleri, kamu personel ücretleri gibi harcamalardan oluşmaktadır. Yatırım harcamaları ise, devletin, köprü, baraj, otoyol gibi yapması gereken büyük ölçekli yatırımlar için harcanmaktadır. Transfer harcamaları ise, devlet aracılığıyla bazı kamu kaynaklarının karşılıksız şekilde el değiştirmesine yönelik yapılan harcamalardır. Örneğin İktisadi Devlet Teşekküllerinin ihtiyaç duyduğu finansmanı sağlamak amacıyla İktisadi Transferler, mahalli idarelerin ihtiyaç duyduğu finansmanı temin etmek için Mali Transferler, düşük gelir gurubundaki ve dezavantajlı kesime yönelik ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla Sosyal Transferler ve devlet aldığı borçların ödemesini yaparken de Borç ödemeleri Transferinde bulunmaktadır.

Bir ülkede sürdürülebilir ekonomik büyüme ve kalkınmanın sağlanabilmesi için yeterli seviyede ekonomik ve verimli altyapı yatırımlarının yapılmasına ihtiyaç vardır. Hükümetler, altyapı hizmetleri yaparak bu hizmetlerin neticesinde yatırımların artacağını, yoksulluğun azalacağını kabul etmektedirler ve bu hizmetlerin yapılmasını kolaylaştırarak yol yapımı, elektrik şebekesinin yerleşim yerlerine ulaştırılması, telekomünikasyon hizmetleri, kanalizasyon sisteminin hazırlanması, sağlık hizmetleri ve eğitim hizmetlerinin

yeterli seviyede yapılmasını sağlamaya çalışmaktadırlar. Altyapı ağının maliyetleri düşürdüğü ve işletmelerin mal üretimini kolaylaştırdığı bilinmektedir. Bu da ülkede topyekûn kalkınmayı sağlamaktadır. Altyapı yatırımları, aynı zamanda hizmetlerin daha etkin ve verimli şekilde sunulabilmesini sağlayacak teknik inovasyon ve yönetim uzmanlığına da sahip olmayı kolaylaştırmaktadır.

Altyapıya yatırım yapmak pahalı bir yoldur, ancak altyapıyı güçlendirmeye yönelik yatırım yapmamak daha pahalı maliyetlere neden olmaktadır. Ekonomik faaliyetleri düzenleyen kamu otoritesi, ekonomik çarkın sağlıklı işleyebilmesi için altyapı harcamalarını yapmak durumundadır. Altyapı yatırımlarını genel olarak devletin gerçekleştirmesinin nedeni, toplumsal faydasının kişisel ya da özel faydalardan daha fazla olmasıdır. Altyapı için yapılan harcamalar üretimi doğrudan etkilemese bile, üretim faktörlerinin daha verimli kullanılmasını ve orta ve uzun vadede ülkede üretim kapasitesinin artmasını ve ekonomik yapının güçlenmesini sağlamaktadır (Yavuziğit, 2022, s.19-22).

Vergilerle kamu harcamaları arasındaki ilişkide vergilerin harcamaları, harcamalarında vergileri ya da karşılıklı olarak birbirlerinden etkilendikleri düşüncesi bireylerin vergi ve harcamalar konusundaki algıları ihmal edilerek ifade edilmektedir. Yapılan birçok araştırmada özellikle fertlerin algılarını dikkate alan yaklaşımlar ortaya konulmaktadır. Mükelleflerin ödedikleri vergiler, kamusal hizmetlerin kendilerine sağladığı faydalardan daha çok veya daha az olabilir. Bireyler ödedikleri vergilerden daha az ölçüde kamusal hizmet aldıklarını düşünürlerse mali sömürü ile karşı karşıya olduğu düşüncesine sahip olacaklardır. Kamusal harcamalarla vergiler arasındaki mali bağın toplumdaki vergi bilinci oluşumuna katkı sağlaması için, bireylerin mali sömürüye uğradıkları düşüncesine kapılmamaları gerekir (Demirgil ve Karaca, 2020, s.516-517).

Toplumun genel olarak kamu kaynaklarının verimsiz kullanıldığı yönünde bir kanaate sahip olduğu görülmektedir. Halbuki bir ülkenin güçlü olabilmesinin, ekonomik büyüme ve kalkınmasını sağlayabilmesinin en önemli koşulu kamu kaynaklarının israf edilmeden verimli şekilde kullanılmasıdır. Çünkü devlet kamu harcamaları nispetinde kamu gelirleri elde etmeye çalışmakta ve harcamaların finansmanı sonuçta vatandaşlardan elde edilmektedir. Özellikle uzun yıllar fayda sağlayacak olan kamunun yatırım harcamalarında etkinlik ve verimliliğin sağlanması büyük önem taşımaktadır. Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde kamu harcamaları yapılırken fayda maliyet analizi yapılması ve kıt kaynakların toplumsal refaha katkı sağlayacak alanlarda kullanılması oldukça önemlidir (Karayılmazlar ve İşler, 2019, s.66).

Bürokrasinin yapacağı harcamalarda mali açıdan düzenlemeler yaparak israfın önlenmesi iktisadi faaliyetlerin hem düşük maliyetli hem de getirilerinin yüksek olmasını sağlayacaktır (Gülşen ve Çiçek, 2018, s.117).

Kamu kaynaklarının politik nedenlerle rasyonel olmayan biçimde kullanılması siyasi yozlaşmanın ortaya çıkmasına, belirli rant gruplarına sağlanan

imtiyazlar ve ayrıcalıklar ekonomik sistemin bozulmasına ve ülkede güven ve istikrar ortamının yok olmasına neden olacaktır. Bütçede meydana gelecek açıklar da kamu ekonomisinin bozulmasına neden olacaktır (Taşar, 2006, s.356-357).

2. Kamu Harcama Türleri Çerçevesinde Mali Aldanma Kavramı, Çeşitleri ve Olumsuz Etkileri

20. yüzyılın ikinci yarısına kadar olan süreçte ekonomi biliminin, ekonomik insan, rasyonellik ve piyasa mübadelesi gibi varsayımlarla ifade edildiği görülmektedir. Politika bilimi ise, politik kurumlar olan yasama organı, siyasi partiler, bürokrasi vb. gibi kurumlar üzerinden faaliyetlerini sürdürmüştür. 1950'li yılların başlarından itibaren ekonomik olaylara ve politika bilimine farklı bir bakış açısıyla yaklaşan ve her iki bilim dalını sentezleyerek ekonomik olaylara politik bir bakış açısı getiren "Kamu Tercihi İktisadı" adında yeni bir araştırmanın gündeme geldiği görülmektedir. Kelime anlamı itibarıyla farklı alternatifler arasında yapılan "tercih" ve halkı temsil eden "kamu" kelimesinin birleşmesiyle kamu tercihi "halkın tercihi" anlamını taşımaktadır. Ancak gerçekte halk yerine bireyler tercihte bulunmaktadırlar (Özer ve Kartal, 2021, s.49).

Kamu tercihi teorisi, kısaca politika bilimine ekonomi bilimi kurallarının uygulanması olarak ifade edilebilir. Devlet Teorisi, seçmen davranışları, oylama mekanizması, bürokrasi, parti politikaları gibi politika biliminin ana kuralları kamu tercihi teorisinde de kullanılmaktadır (Özkıvrak, 2018, s.46).

Teori, devletin ekonomiye müdahale etmesi esasına dayanan teorik refah iktisatçılarınin savunduğu "piyasa başarısızlığı" ilkesine karşılık "kamu ekonomisinin başarısızlığı" ilkesini benimseyerek birtakım savlar ortaya koymaktadır. Kamu Tercihi Teorisi, bir yandan politik olayları ekonomist gözüyle değerlendirirken aynı zamanda genel olarak devletin başarısızlığına dayanmaktadır. Teorisyenlere göre devletin ekonomideki etkinliğinin artması ile ekonomik ve bürokratik yozlaşmanın artışı arasında doğru orantı vardır. Yani müdahaleci devlet anlayışı geliştikçe yönetimdeki yozlaşmada giderek artmaktadır. Bununla birlikte genellikle ülkelerdeki ekonomik sorunların ardında devletin ekonomik faaliyetlerinin sınırlandırılmaması bulunmaktadır.

Kamu Tercihi Teorisinin temelinde Metodolojik Bireycilik İlkesi, Rasyonellik (Fayda Maksimizasyonu) İlkesi ve Politik Mübadele ilkeleri yer almaktadır. Bu kavramları aşağıdaki şekilde tanımlamak mümkündür.

Metodolojik Bireycilik İlkesi: Kamu tercihi ile ilgili çalışmaların hemen hepsinde iktisat teorisinde olduğu gibi bireyciliğin esas olduğunu belirtilmiştir. Teori, politik süreçte etkin rol alan bireyleri ve davranışlarını incelemeye çalışmaktadır. Bireylerin ekonomik davranışlarında kendi çıkarlarını gözete-

rek hareket ettiğini belirtirken, bireylerin ekonomik süreçte olduğu gibi siyasal karar alma süreçlerinde de bireysel çıkarlarına yönelik davranış sergilediğini, siyasal süreçlerde karar alınırken kamu yararının göz ardı edildiğine yönelik açıklamalar yapılmıştır.

Rasyonellik (Fayda Maksimizasyonu) İlkesi: Kamu tercihi teorisini savunan iktisatçılara göre, bireyler tutum ve davranışlarında rasyonel hareket etmekte ve tercihlerini tutarlı şekilde yapmaktadırlar. Bireyler özel ekonomik faaliyetlerde bireysel fayda ilkesine uygun şekilde gösterdikleri davranış biçimini kamu ekonomisindeki karar alma sürecinde de göstermektedirler. Yani özel ekonomik faaliyetlerde geçerli olan "Homo Economicus" yani "özel çıkar maksimizasyonu" kamu ekonomik faaliyetlerin de geçerli olmaktadır.

Özel ekonomik faaliyetlerde tüketiciler "fayda maksimizasyonu" üreticiler ise "kar maksimizasyonu" peşinde koşmaktadırlar. Kamu ekonomisinde seçmenler siyasi tercihte bulunurken kendilerine en fazla ekonomik hizmetleri sağlayacak olan siyasal partiye oy vermek isterken siyasal partiler ise yeniden seçilmeyi garantileyebilmek için kendilerine en fazla oyu kazandıracak olan ekonomik programı uygulamaya çalışırlar.

Politik olarak karar alma süreci içerisinde seçmenler kamusal malların sağlayacağı "faydayı" politikacılar ise "politik karları" en üst düzeye çıkarmak için çaba gösterirler. Politika sahnesindeki bürokratlar ise "bütçe maksimizasyonu" sağlamak, daha geniş bürolara sahip olmak, maaşlarını ve yan ödemelerini arttırmaya çalışmak, prestijlerini ve iktidardaki konumlarını sağlamlaştırmaya çalışırlar. Çıkar ve baskı grupları da lobicilik yapmak suretiyle hükümetlerin alacakları kararların kendi lehlerine olmasını sağlamaya, diğer bir deyişle "rant kollama" ya çalışırlar. Netice itibarıyla, özel tercihlerde var olan "özel çıkar" amacı toplumsal tercihlerde de söz konusudur. Siyasal karar alma sürecindeki tüm aktörlerin "çıkarlarını" maksimize etmeye çalışmaları ve seçmenlerin "fayda maksimizasyonu" peşinde koşması, Siyasal partilerin "oy maksimizasyonu" peşinde koşması, bürokrasinin "bütçe maksimizasyonu" ve baskı ve çıkar gruplarının "rant maksimizasyonu" peşinde koşmaları Kamu Tercihi Teorisinde Rasyonellik (Fayda Maksimizasyonu) ilkesi olarak tanımlanmaktadır.

Politik Mübadele İlkesi: Kamu Tercihi Teorisyenleri, siyasal karar alma mekanizması süreci içerisinde rol alan kişiler arasında bir "politik mübadele" olduğu görüşündedirler. Piyasa ekonomisi içerisinde nasıl ki alıcılar ve satıcılar arasında bir piyasa mübadelesi var ise, kamu ekonomisinde de toplumsal isteklerin oluşmasında bir "politik mübadele" söz konusudur. Bireyler piyasa mübadelesi kapsamında piyasaya bir malı diğer bir malla mübadele etmek amacıyla girdikleri gibi, politik mübadele kapsamında da devletten tüm toplumsal ihtiyaçlarını karşılayacak mal ve hizmetleri talep etme ve bunların

maliyetlerine yapacakları katkı paylarını ödemek şeklinde mübadelede bulunurlar (Aktan, 2017, s.12).

Kamu Tercih Teorisinin iktisat bilimine yapmış olduğu önemli katkılarından birisi de kamu sektöründeki büyümenin nedenlerini ve sonuçlarını çok iyi bir şekilde ortaya koymuş olmasıdır. Kamu tercihi iktisatçıları, devletin rolünün ve fonksiyonlarının genişlemesinin başlıca nedenini klasik görüş ve hipotezler (savaşlar, nüfus artışları, enflasyon vb.) dışında Homo Economicus ve Maximand Yaklaşımı (Ekonomik düşünen insanların çıkarlarını artırma Yaklaşımı) ile ifade etmeye çalışmaktadırlar. Devletin rolü ve fonksiyonlarının genişlemesi sonucunda siyasal karar alma sürecinde rol alan kesimlerin "çıkarları"nın artması söz konusudur. Seçmenler daha önce de belirttiğimiz gibi, politik konulardaki bilgisizlik ve ilgisizlikleri nedeniyle, kendilerine daha fazla kamusal mal ve hizmet sunulmasını istemektedirler. Dolayısıyla, kamusal hizmetlerin talebinin genişlemesi, kamu sektörünün büyümesinin ilk nedeni olarak kabul edilebilir. Kamusal malların arzını düzenleyen siyasal iktidarlar oylarını maksimize etmek ve bu sayede yeniden seçilebilmek için bürokrasiye bütçenin hacmini genişletmeleri emrini vermektedirler. Bürokrasi, "bütçe maksimizasyonu" yoluyla kendilerine tanınmış olan yüksek mevkii, yüksek maaş, yurtdışı seyahatleri vb. imkânları muhafaza etmiş olurlar. Siyasal süreçteki politikacı-bürokrat-seçmen arasındaki ilişkiler çerçevesinde belirtilmesi gereken bir diğer husus da kamusal malların arzı genişlerken bu arzın finansmanının vergi gelirleri ile değil "vergi-dışı" gelirler ile sağlanmasıdır. Gerçekten de seçmenler, kamu harcamalarının artması sonucunda memnun olurlarken, bunların karşılığında bir bedel (vergi) ödemeyi pek iyi karşılamazlar. Kısaca, seçmen için kamu harcamaları bir nimet, vergiler ise bir külfet özelliğine sahiptir. Dolayısıyla siyasal iktidar oy kaybına uğramamak ve tekrar seçilebilmek için kamu harcamalarının finansmanını vergi dışı kaynaklardan (emisyon veya borçlanma)karşılamaya çalışır. Bu kaynaklar ise, uzun dönemde ekonomide çeşitli sorunların ortaya çıkmasına neden olur (Aktan, 2017, s.14-15). Örneğin, milletvekilleri, öncelikli olarak kendi seçim bölgesindeki kişileri memnun etmeye yönelik kararları almak suretiyle tekrar seçilmeyi garantilemeye çalışır. Bunun için de genel olarak her milletvekili, kamu kaynaklarını öncelikle kendi seçim çevresine aktarmaya çalışır ve bunun neticesinde kamu harcamaları giderek artar ve bütçe açık vermeye başlar. Artan bütçe açıkları da para basarak ya da borçlanarak finanse edilmeye çalışılır. Bireyler bedelsiz olarak sunulan kamu hizmetlerinden dolayı son derece memnun görünürler. Ancak bireylerin çoğu, artan kamu hizmetlerinin ortaya çıkardığı açıkların neden olduğu sorunların farkında değildir. Oysa kamu finansman açıklarının ortaya çıkardığı sorunların bedelini sonuçta bireyler öder. Zira daha çok kamu hizmeti daha çok kamu harcaması demektir. Kamu harcamalarındaki artış, vergileri ve kamu borçlarını artırır. Vergileri zaten bireyler öder. Kamu borçlanmasının neden olduğu enflasyon ya diğer ekonomik sorunlar da sonuçta bireyler üzerine yansır.

Mali Aldanma kavramını ilk olarak kullanan Amilcare Puviani olmuştur. Puviani, vergi mükellefi olan seçmenlerin devlet tarafından kendilerine sunulmuş olan bazı mal ve hizmetlerin gerçek maliyetini tam olarak fark etmemeleri nedeniyle bu mal ve hizmetlere taleplerinin sürekli arttığını ifade etmektedir.

Bireylerin artan kamu hizmetlerinden memnuniyet duymalarına karşın, kamu harcamalarındaki artışın neden olduğu finansman açıklarını para basarak veya borçlanma yoluyla karşılanmasının ortaya çıkardığı enflasyon gibi sorunların farkında olmayışları Buchanan tarafından **“Mali Aldanma” veya “Mali Yanılsama”** olarak nitelendirilmiştir.

Öte yandan kamu harcamalarındaki artış, kamu finansman sorununu da ortaya çıkarır ve bu sorun vergilerin artışına neden olur. Bireylerin artan kamu hizmetleri dolayısıyla bir taraftan memnuniyet duyarken, diğer taraftan daha fazla vergi ödemek zorunda kalırlar. Ancak vergi mükellefleri artan vergi yüklerinin farkında olmayabilirler. Bu duruma ise, **“vergi aldanması”** denir (Pehlivan, 2019, s.64-65). Diğer bir ifadeyle, vergi ödeme ile ilgili bilinçsizlik, vergi mükelleflerinin ölçsüz şekilde kamu hizmetine talebini arttırmakta, sonuç olarak kamusal mal ve hizmetlere olan talebin artması da kamu harcamalarının artmasına neden olmaktadır (Aktan, 2012, s.67).

Hükümetler kamu hizmetlerini gerçekleştirirken kullanacakları finansmanı temin etmek amacıyla vergiler yerine borçlanmayı tercih etmeyi siyasi açıdan daha cazip görmektedirler. Çünkü borçlanmanın görünürde oluşturduğu maliyet düşük görülmekte, gerçek maliyet orta ve uzun vadede ortaya çıkmaktadır. Vergi mükellefleri borçla sağlanan finansmanın vergi ya da diğer kamu gelirleri ile elde edildiğini zannederek hizmet talebini ölçsüzce arttırıyorsa bu durumda **borç aldanması** meydana gelmektedir.

Mali aldanma, vatandaşların devletin sunduğu mal ve hizmetler sonucunda yapılan kamu harcamalarından elde ettiği fayda ile kamusal mal ve hizmetlerin kendilerine olan gerçek maliyetinin (vergi fiyatı) vatandaşlar tarafından tam olarak algılanamaması olarak ifade edilebilir. Mali aldanma, seçmenlerin vergi ile ilgili konularda eksik bilgiye sahip olması (rasyonel bilgisizlik), vatandaşlar ve politikacılar arasındaki çıkar çatışmalarından kaynaklanan sorunlar ve dolaylı vergilerin görünmezliği gibi çeşitli nedenlerle ortaya çıkabilmektedir (Kitapçı, 2016, s.66).

Mali aldanmanın devletin aşırı büyümesi neticesinde ve kamu kesiminin bir eksikliği olarak ortaya çıktığı kabul edilmektedir. Mükellefler tarafından vergi yükünün doğru algılanmaması, devletin uygulamış olduğu vergi ve harcamaya politikalarını onaylamaları, devletin aşırı kamu harcaması yapmasına neden olmaktadır. Bu algılamadaki eksiklik, gerçek halk egemenliğinin siyasi süreçte etkin olmasını ve devlet faaliyetlerinin denetimini engelleyebilecektir. Gerçek maliyetlerin mükellefler tarafından kavranamaması seçmenlerin, siyasiler tarafından uygulanan yanlış politikalarından dolayı onlardan hesap sormalarını da engelleyebilecektir.

Mali aldanmanın sınırlandırılmaması, kamu gelir ve harcamaları dengesinde sapsalmalara neden olacak, önemli sorunları ortaya çıkaracaktır (Tandırcıoğlu ve Yapıcı, 2018, s.265).

Kamu tercihi ya da yeni politik iktisat teorisinin gereği olarak devletin ekonomiye müdahalesinin sınırlandırılması için “anayasal iktisat anlayışı ortaya çıkmıştır. Buna göre, **Anayasal İktisat, devletin ekonomik faaliyetlere ilişkin müdahale yetkisinin anayasal hükümlerle sınırlandırılmasını ifade eder.** Anayasal iktisat görüşünü savunanlara göre, devlet başta vergileme, borçlanma, para basmak, döviz kurları, faiz oranları ve kamu harcamaları ile ilgili konularda anayasal olarak belirlenmiş sınırlar kapsamında hareket etmelidir. Bu nedenle, Anayasal İktisat, anayasal düzenlemeler yapılarak devletin ve devleti yöneten siyasal iktidara yönelik kısıtlamaları ifade etmektedir (Pehlivan, 2017, s.65).

3. Sonuç

Devletin toplumsal ihtiyaçları karşılamak amacıyla yapmış olduğu kamu harcamaları ile ilgili olarak ortaya çıkan toplumsal algı, ekonomi politikalarını yürütenlerin üzerinde durması gereken en önemli konulardan biridir. Ülkemizde yapılan birçok araştırmada, yaygın olarak yapılan kamu harcamalarında savurganlık olduğu görüşü ortaya konulmaktadır. Böyle bir algının oluşmuş olması, vergilemeye ilişkin ortaya çıkacak olumsuz psikoloji nedeniyle kamu gelirlerinin de azalmasına neden olacak ve siyasi istikrarla birlikte ekonomik istikrara da büyük zarar verecektir. Vergi ödeme psikolojisinin olumlu yönde değişmesini sağlayabilmek için kamu kurumlarının ve yöneticilerinin bu sorunu hassasiyetle ele almaları gerekmektedir. Özellikle kamuda şeffaflık ve hesap verilebilirlik sağlanarak kamusal harcamalarda etkinlik ve verimliliğe uygun şekilde harcama yapıldığı konusunda kamuoyunun tereddütleri giderilmeli ve toplum ikna edilmelidir. Ayrıca devletin itibarını gösteren kurumsal kaliteye önem verilmeli ve yolsuzlukla etkin mücadele edildiğine ilişkin toplumsal algıyı pozitif yönde değiştirmek gerekmektedir.

Kamu kaynaklarını kullanma görevi verilen siyasi iktidarların uyguladıkları politikalarda, yasama, yürütme ve yargı denetimlerinin yapılması, siyasi partilerin düzenledikleri seçim kampanyalarının finansman kaynakları konusunda da denetimlerin yapılması önem arz etmektedir.

Kamusal faaliyetleri yürüten, özellikle ekonomik kaynakları kullanma görevini üstlenmiş bürokratik kurumların, siyasi etkilerden uzak şekilde çalışmalarını tarafsızlık ve bağımsızlık anlayışıyla sürdürmeleri gerekmektedir.

Seçim dönemlerinde seçmenlerin toplumsal bir bilinçle hareket etmelerini sağlayacak şuura sahip olmaları oldukça önemli olup, şahsi çıkarlar yerine toplumun çıkarlarının öne alınması, oy ticaretinin engellenerek demokratik ve siyasi ahlak bilincinin geliştirilmesi büyük önem taşımaktadır.

Mali aldanma, demokrasinin uygulandığı ülkelerde seçmenlerin tercihlerinin sapmalara neden olması nedeniyle demokratik açıdan sakıncalar doğurmakta, seçmenler kararlarını yanlış algılar ve yanlış yönlendirmeler nedeniyle değiştirerek, normalde onaylamayacakları politikaların uygulanmasına neden olacak partilerin iktidara gelmesine neden olabilmektedirler.

Kamu kaynaklarının etkin ve verimli kullanılması ekonomik büyüme ve kalkınma açısından, gelir adaletsizliğinin giderilebilmesi bakımından büyük önem arz etmektedir. Kamu harcamalarında etkinliğin sağlanması ile daha fazla kamusal mallar ile özel mal ve hizmet üretiminin yapılması mümkün olacak, toplumun refah düzeyinin artırılması ve daha fazla tüketim yaparak kendisini daha mutlu hisseden bir toplum yapısına sahip olmak mümkün olabilecektir. Bu nedenle, vergi mükelleflerini kamu harcamalarının finansmanı için gerekli olan vergileri, harcamalara yetecek ölçüde sağlayabilmeleri için bilinçlendirmek, milli gelirin artışına, toplumsal refahın artmasına katkısı olmayacak yatırımları talep etmemelerini sağlamak büyük önem taşımaktadır.

Sonuç olarak, seçmenlerin fayda maksimizasyonu, siyasal partilerin ise oy maksimizasyonu peşinde koşmadan toplumda en çok ihtiyaç duyulan hizmetlere en uygun ölçüde ve en uygun maliyetle sahip olunması bakımından kamu harcamaları israf edilmeden etkin kullanılmalı, bilinçsiz vatandaş memnun olacak düşüncesiyle örneğin, 200 yatak sayısının yeterli olduğu bir kente 500 yataklı hastane, 20 bin seyirci kapasitesinin yeterli olduğu bir kente 50 bin seyirci kapasiteli stadyum, günde 10 uçak seferinin yapıldığı bir kente 100 uçak seferinin yapılabileceği büyüklükte havaalanı yapılması gibi kamu kaynaklarının israf edilmesine neden olacak harcamaların yapılmasına engel olunmalıdır.

Politikacıların büyük kamu harcamaları yaparak bu kentlerden daha fazla oy almaya çalışmaları, seçmenlerin ise ilimize çok büyük yatırımlar yapıyor düşüncesiyle memnuniyet duymalarına karşın ölçüsüzce yapılan bu kamu harcamalarının kamu bütçesinin açık vermesine neden olacağını, bunun da devletin para basma, borçlanma ve enflasyon gibi sorunlarla karşı karşıya kalmasına neden olacağını bilmesi gerekir.

Devletin artan kamu giderlerini karşılayabilmek için borçlanmak zorunda kalması ve vatandaşın borç yükünün artması borç aldanması, vatandaşların gereksiz kamu harcamalarının yapılması beklentisinin ülkede emisyon, enflasyon gibi sorunlara yol açacağını farkında olmayışları mali aldanma, etkin olmayan kamu harcamalarını finanse etmek için vatandaşların daha fazla vergi ödemek zorunda kalmaları ise vergi aldanması olmaktadır.

Kaynaklar

- Akalın, U.S. ve Ünüvar, İ. (2020). Kamu harcamaları ve ekonomik krizler: Peacock ve Wiseman Sıçrama Tezi çerçevesinde Türkiye örneği. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 43, 298-309.
- Aktan, C.C. (2012). *Kamu ekonomisi1-kamu ekonomisinin genişlemesi*. AÖF Yayınları.
- Aktan, C.C. (2017). *Kamu tercihi iktisadi ve anayasal politik iktisat*. Seçkin Yayıncılık.
- Atgür, M. (2020). Kamu harcamalarının ekonomik büyüme üzerindeki etkisi: Wagner Yasası'nın ve Keynesyen Hipotez'in Türkiye'de geçerliliği üzerine bir inceleme. Atatürk Üniversitesi. *İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 34(3), 895 – 915.
- Aydın, F.F. ve Gül, M. (2020). Türkiye'de kamu harcamalarının ekonomik büyüme üzerine etkisi. *BAİBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 20(1), 51 – 61.
- Demir, İ. C. (2009). Kamusal harcamaların toplumsal algısı: Ampirik bir araştırma. *Maliye Dergisi*, 157, 210-226.
- Demirgil, B. ve Karaca C. (2020). Kamu harcama türlerinin ekonomik büyüme üzerine etkisi: Türkiye üzerine ampirik bir analiz. *Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 15(2), 515-526.
- Erasa, İ. ve Andıç, N.Ö. (2017). Türkiye'de kamu harcamalarının finansmanı vergiler ile mi yoksa borçlanma ile mi sağlanmaktadır? 2006-2016 dönemine ait bir inceleme. *Uluslararası İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 3(2), 123-149.
- Esen, E., Farahmand, M.A. ve Çelik Keçili, M. (2020). Ekonomik büyüme ve kamu harcamaları arasındaki ilişkinin Türkiye için Ardl Yöntemiyle analizi. *Sakarya İktisat Dergisi*, 9(3), 219-237.
- Gözen, S., Sağdıç, E.N. ve Yıldız, F. (2022). Kamu sosyal harcamalarının insani gelişmişlik üzerindeki etkisi: Seçilmiş OECD ülkeleri analizi. *Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 17(1), 92-105.
- Gülşen, M.A. ve Çiçek, U. (2018). Türkiye'de kamu kesimi kaynak tahsisinde etkinliğin sağlanması amacıyla mali alan oluşturma çabaları. *Optimum Ekonomi ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 5(2), 107-118.
- Karayılmazlar, E. ve İşler, İ. (2019). Kamu yatırım projelerinde fayda maliyet analizi. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 35, 65-82.
- Kitapçı, İ. (2016). Bilişsel psikolojinin vergi uyumuna etkisi. *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar*, 53(611), 57-69.
- Oktayer, N. ve Susam, N.(2008). Kamu harcamaları- ekonomik büyüme ilişkisi:1970-2005 yılları Türkiye örneği. *İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 22(1), 145-164.
- Ökde, B. ve Bülbül, D. (2019). Kamu harcamaları ve ekonomik büyüme arasındaki ilişki: G7 ülkeleri için panel veri analizi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 18(69), 308-317.
- Özer, M. A. ve Kartal, M. (2021). Kamu tercihi ve yönetimde karar verme: Teorik bir değerlendirme. *HAK-İŞ Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, 10(26), 46-74.
- Özkıvrak, Ö. (2018). Piyasa başarısızlığına dayalı devlet müdahalesine iki farklı yaklaşım: Refah Teorisi ve Kamu Tercihi Teorisi. *Trakya Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi E-Dergi*, 7(2), 39-54.
- Pehlivan, O. (2019). *Kamu maliyesi*. Celepler Matbaacılık Yayın ve Dağıtım.
- Tandırcıoğlu, H. ve Yapıcı, F.(2018). Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi öğrencilerinin kamu harcama algısı: Ampirik bir analiz. *İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 33(1), 261-292.

- Taşar, M.O. (2006). Siyasi yozlaşma kavramı ve kamu ekonomisi. *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 14(2), 347-368.
- Yavuzyiğit, M.K. (2022). *Kamu harcamaları ve ekonomik büyüme ilişkisi: OECD ülkeleri üzerine panel data analizi*. İksad Yayınevi.
- Zabun, F. (2020). Kamu harcamaları ve ekonomik büyüme arasındaki nedensellik ilişkisinin ekonometrik analizi; Türkiye örneği. *Research Studies Anatolia Journal*, 3(4), 287-305.